

18.10.2022

Група № 25

Урок № 1

Тема уроку: «Уживання великої літери»

Мета уроку: поглибити знання здобувачів освіти про правила написання власних назв, про вживання лапок у власних назвах; удосконалювати вміння правильно вживати велику літеру в прізвищах, іменах, по батькові та географічних назвах, розвивати навички розпізнавання орфограм у тесті; формувати вміння робити орфографічний аналіз слів; виховувати уважність, кмітливість та спостережливість.

Матеріали до уроку:

1. **Опрацюйте § 37-38 у базовому підручнику:** *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=U1ChKS0e-eM&ab_channel

https://www.youtube.com/watch?v=Z6NC0X22Eo4&t=172s&ab_channel –

підготовка до ЗНО

3. **Законспекуйте в робочому зошиті (основне):**

1. З великої букви пишуть індивідуальні імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська людей, назви дійових осіб байок, казок, драматичних творів.

У подвійних (потрійних і т. д.) іменах і прізвищах з великої букви пишуть кожне слово (окремо або через дефіс): *Іван Якович Франко, Артем (Федір Андрійович Сергєєв), Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка), Ярослав Мудрий, Зіновій-Богдан, Мавка, Перелесник, Лебідь, Щука і Рак, Івасик-Телесик, Хо, Вернигора, Квітка-Основ'яненко, Вольфганг-Амадей, Франклін Делано Рузвельт, Вільгельм Фрідріх Гегель.*

Примітка. З малої букви пишуться імена, які вживають як загальні назви людей: *меценат, робінзон, донжуан.* Коли власні імена ще не втратили свого індивідуального значення, але вживають як загальні, то пишуться з великої букви: *наші майбутні Макаренки і Сухомлинські.*

Назви одиниць виміру, конкретних предметів, утворені від власних імен, пишуть з малої букви: *ампер, ом, кулон, дизель (двигун), рентген (апарат, процедура), максим (кулемет)*. Скорочені позначення одиниць виміру пишуться з великої букви: *А — ампер, К — кельвін, Н — ньютон*.

2. У романських і германських прізвищах та іменах артиклі, прийменники, частки *ван, да, дас, де, даль, дер, дю, ла, ле, фон* тощо пишуть з малої букви і окремо від інших складових частин: *Людвіг ван Бетховен, Леонардо да Вінчі, Лопе де Вега, Женні фон Вестфален, фон дер Штольц*.

Примітка. Артиклі, прийменники, частки пишуть з великої букви, якщо вони разом з другою частиною становлять одне слово (*Вандервальде, Декорт, Дюбуа, Лафонтен, Фонвізін*), якщо в мові-оригіналі пишуться з великої літери (*Ле Корбюзьє, Де Голль*).

3. В арабських, тюркських та інших східних назвах осіб з великої букви пишуть початкова частка *Ібн*: *Ібн Сіна, Ібн Русте*. Частини власних імен *аль, аш, ас, ад, ель, ес, бей, бек, заде, зуль, паша, шах, огли, оглу* пишуть з малої букви і, як правило, через дефіс: *аль-Біруні, Омар-аш-Шаріф, Ібрагім-бей, Турсун-заде, Ізмаїл-паша, Мелік-шах, Кер-огли, ес-Зайят*.

4. Усі частини корейських, в'єтнамських, бірманських, індонезійських, японських прізвищ та імен пишуть окремо і з великої букви: *Кім Ір Сен, Хо Ші Мін, Нгуєн Конг Хоан, Наборі Семи, Курахара Корехіто*.

5. З великої букви пишуть індивідуальні міфологічні та релігійні найменування: *Прометей, Молох, Перун, Зевс, Венера, Магомет, Будда*. Якщо міфологічні індивідуальні назви вживаються як загальні, то пишуть із малої букви (*аполони і венери*), з малої букви пишуть також видові міфологічні назви (*русалка, муза, німфа, сирена*).

6. З великої букви пишуть умовні власні імена в договорах і актах: *Договірні Сторони, Уряд, Надзвичайний і Повноважний Посол, Автор*.

7. З великої букви пишуть присвійні прикметники, якщо вони виражають індивідуальну належність людині: *Вірин, Галин, Олексіїв, Петренків*.

Присвійні прикметники, що входять до складу назв, які мають значення «пам'яті», «імені», також пишуть із великої букви: *Шевченківська конференція, Макаренківські читання.*

Присвійні прикметники пишуть з малої букви, якщо мають у своєму складі суфікс **-ськ-** чи входять до складу фразеологічних одиниць: *франківські рукописи, горьківський стиль, гордіїв вузол, піфагорова теорема, сізіфова праця.*

8. З великої букви пишуть клички тварин: *Рябко, Мурка, Каштан, Гнідий, Лиса, Ряба.* Назви порід тварин пишуться з малої букви: *білий леггорн, азербайджанський гірський меринос, сибірська лайка, вівчарка, пінчер.*

9. У спеціальній літературі з великої букви пишуть назви сортів рослин: *Білий налив, Шпанка рання (вишні), Лісова красуня (груші), Ренклюд (сливи).*

10. З великої букви пишуть астрономічні назви: *Земля, Місяць, Сатурн, Венера, Юпітер, Великий Віз, Велика Ведмедиця, Чумацький Шлях.*

11. Назви частин світу у прямому значенні пишуть із малої букви: *схід, захід, північ, південь, південний захід, північний схід тощо.* Якщо ці назви входять до складу територіальних найменувань, то пишуться з великої букви: *Далекий Схід, країни Заходу, Південне Полісся, народи Крайньої Півночі.*

12. Назви морів, озер, річок, гір тощо, крім родових назв, які вживаються у прямому значенні, пишуть із великої літери: *Антарктида, Говерла, Москва-ріка, озеро Світязь, Скандинавський півострів, Північний полюс, Чорне море.*

Якщо складова частина найменування втратила своє пряме значення, то пишуть із великої літери: *Великі Луки, Ясна Поляна, Булонський Ліс, Золотий Ріг.*

Службові слова, що входять до складних географічних найменувань, пишуть із малої літери і виділяються дефісом: *Комсомольськ-на-Амурі, Ростов-на-Дону, Ріо-де-Жанейро, Па-де-Кале.*

13. У назвах геологічних і водних басейнів, родовищ корисних копалин неродові назви пишуть із великої букви: *Дніпровський басейн, Кременчуцьке водосховище, Курська магнітна аномалія, Волго-Донський канал, Чіатурське родовище.*

14. У вітчизняних назвах вулиць, площ, парків, гаїв їх родові означення пишуть із малої літери: *вулиця Шевченка, Львівська площа, Першотравневий парк, проспект Перемоги.*

Примітка. Так само з малої букви пишуть у назвах вулиць слова брід, узвіз, яр, вал, ворота, міст: *Кузнецький міст, Андріївський узвіз, Цимбалів яр, Добрий шлях, Верхній вал.*

15. У назвах шляхів, залізниць, каналів, вокзалів, станцій, портів, пристаней тощо усі слова, крім родових, пишуть із великої букви: *Одеська автострада, Київський вокзал, Військово-Осетинська дорога, Південно-Західна залізниця, аеропорт Бориспіль (але бориспільський аеропорт), пристань Канів.*

16. У назвах районів, сільрад, шкіл, радгоспів тощо з великої букви пишуть тільки перше слово: *Рожищенський район, Любченська сільрада, Переспинська середня школа, Тарасівський радгосп.*

17. У назвах держав усі слова пишуть із великої букви: *Угорська Республіка, Республіка Індія, Сполучені Штати Америки, Французька Республіка.*

18. У назвах міжнародних об'єднань, союзів держав, а також у назвах міжнародних організацій усі слова, крім родових, пишуть із великої букви: *Антанта, Балканські країни, Скандинавські країни, країни Близького Сходу, Всесвітня Рада Миру, Організація Об'єднаних Націй, Товариство Червоного Хреста й Червоного Півмісяця (але південні республіки, північні країни).*

19. З великої літери пишуть неофіційні назви держав, міст, одиниць територіального поділу інших географічних об'єктів: *Волинь, Закарпаття, Київщина, Підмосков'я, Полісся, Російська Федерація, Славутич (Дніпро), Лівобережна Україна.*

20. У назвах міністерств та їх головних управлінь, а також у повних найменуваннях інших центральних установ і організацій з великої букви пишуть тільки перше слово: *Академія наук України, Державний банк України, Міністерство освіти та науки України УРСР, Харківська облпрофрада, Волинський облвно, профком Технологічного університету Поділля.*

Примітка. На штампах, вивісках, заявах усі слова, крім службових, як правило, пишуть із великої букви: *Українське Управління Цивільного Повітряного Флоту, Ректорові Київського Державного Університету ім. Т. Г. Шевченка.*

21. З великої букви пишуть власні назви академій, інститутів, науково-дослідних установ, театрів, музеїв тощо, хоч перше слово цих назв може бути родовим означенням: *Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН України, Музей українського мистецтва, Театр ляльок, Будинок учителя, Палац одруження (але будинок відпочинку, будинок побуту).*

22. Назви частин, відділів, секторів, інших підрозділів установ та організацій пишуть із малої букви: *кафедра української мови, планово-економічний відділ заводу «Арсенал».*

23. У назвах історичних епох, періодів, подій, революцій, народних повстань, рухів, селянських війн, знаменних дат, революційних свят тощо з великої літери пишеться перше слово: *Жовтнева революція, Лютнева революція, Паризька комуна, Брестський мир, Вітчизняна війна 1812 року, Велика Вітчизняна війна, Бородінський бій, Перше травня.*

24. У назвах з'їздів, конференцій, сесій, пленумів, засідань, президій, конгресів тощо з великої літери пишуть тільки слова типу всесоюзний, всеросійський, всеукраїнський, всесвітній, міжнародний, перший, другий: *V Всеросійський з'їзд Рад (або П'ятий Всеросійський з'їзд Рад), Всесвітній конгрес прихильників миру.*

25. У назвах орденів усі слова, крім родових і службових, пишуть із великої букви: *орден Ярослава Мудрого, орден Трудового Червоного Прапора (але: орден Дружби народів, орден «Мати-героїня», орден «Материнська слава» 2-го ступеня).*

26. Назви документів, якщо їм не передує родове слово, що стоїть поза назвою (статут, інструкція тощо), прийнято не брати в лапки й починати з великої букви: *Декларація прав людини і громадянина, Декрет про мир, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї.*

27. У назвах творів літератури, мистецтва, наукових праць з великої букви пишуть перше слово: *роман «Чотири броди», драма «Свіччине*

весілля», опера «Запорожець за Дунаєм», балет «Спартак», журнал «Мовознавство», газета «Освіта».

28. Умовні індивідуальні найменування кораблів, поїздів, літаків, автомобілів тощо, а також назви, що являють собою позначення машин, беруть у лапки й починаються з великої букви: крейсер «Аврора», атомохід «Арктика», бронепоїзд «Смерть ворогові», автомобілі: «Волга», «Жигулі», «Москвич-412», «Шкода», «Мерседес».

3. Виконайте наступні завдання:

1. Напишіть велику чи малу літеру у словах, ставлячи, де потрібно, лапки. Поясніть правопис власних назв.

(п)равобережна (у)країна, (с)тадіон (д)инамо, (п)окровський собор, торт (к)иївський, (ш)евченківська поезія, медаль (м)ати-(г)ероїня, (в)ерховна (р)ада (у)країни, (в)иробниче (о)б'єднання(к)ристал, (х)арківська (о)бласть, (а)кадемія (н)аук (у)країни, (л)ьвівська (п)лоща, (п)івнічний (п)олюс, (в)еликий (в)із.

2. Велика чи мала літера?

(г)енеральний (с)екретар ООН, (п)резидент України, (г)олова (в)ерховної (р)ади України, (п)рем'єр-(м)іністр Канади, (м)іністерство (о)світи і науки України, (з)ахідна Україна, (к)раїни (з)аходу, (б)ульвар Тараса Шевченка, (е)зопова мова, (м)айдан (н)езалежності, (р)еспубліка (б)олгарія, (у)горська (р)еспубліка, (к)орейська (н)ародно-(д)емократична (р)еспубліка, (р)івненська (о)бласть, (у)ланська (м)іськрада, (ш)евченкові поезії, (ш)евченківські поезії, (ш)евченківська премія, (н)обелівська премія, (в)олодимир-(в)олинський, (н)аціональний (б)анк України, (к)иївський (б)удинок (м)од, (к)иївський (н)аціональний (е)кономічний (у)ніверситет, (д)ень (н)езалежності України, (р)іздво, (а)ндріївська (ц)ерква, (в)олодимирський (с)обор, (к)ієво-(п)ечерська (л)авра.

4. Виконайте **вправу 2 до § 37-38** «Уживання великої літери» з підручника О. Авраменка за 10 кл.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.

18.10.2022

Група № 25

Урок № 2

Тема уроку: «Правила перенесення слів з рядка в рядок. Правила графічних скорочень слів»

Мета уроку: поглибити знання учнів про склад і правила переносу слів, удосконалювати вміння правильно ділити слова на склади; домогтися засвоєння учнями основних правил переносу; формувати практичні навички спрямовані на запобігання орфографічних помилок при переносі слів; розвивати орфографічну пильність; прищеплювати усвідомлення того, на скільки велике значення має освіта в наш час.

Матеріали до уроку:

1. **Опрацюйте § 39-40 у базовому підручнику:** *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.*

2. **Законспекуйте в робочому зошиті (основне):**

Слова з рядка в рядок переносимо за складами. Проте не можна плутати правила поділу слова на склади з правилами переносу. З голосними фонемами в усному мовленні пов'язаний поділ слова на склади, у писемному — допустимі переноси частин слова з рядка в рядок.

• У слові **стільки складів, скільки є голосних звуків.**

• **Приголосний**, який стоїть безпосередньо перед голосним і у вимові зливається з ним, **належить до того самого складу, що й голосний:** *че-ка-ють* (а не *чек-ай-уть*), *спо-ді-ва-ти-ся*, *си-джу*, *бо-йо-вий*.

• Але якщо **префікс або частина складного слова закінчується на приголосний**, то перед наступним голосним цей приголосний **відходить до попереднього складу:** *роз-орати*, *без-іменний*, *пед-інститут*, *пів-острів*.

• Між голосними може бути не один, а два й більше приголосних звуків, як, наприклад, у словах *казка*, *сестра*. Тоді поділ на склади відбувається так, щоб гучність звуків на початку кожного складу поступово наростала. Тому: **сонорний, що стоїть перед приголосним, відходить до попереднього складу:** *чай-ка*, *гол-ка*, *гор-дий*, *зав-жди*, *пір'-ін-ка*, *вій-на*, *сім'-я*; **дзвінкий, що стоїть перед глухим, теж відходить до попереднього складу:** *каз-ка*, *книж-*

ка, гряд-ка, зуб-ці, в інших випадках приголосні переважно відходять до наступного складу: *се-стра, ру-шник, у-смі-шка, ре-п 'ях, о-брій*.

• Склади бувають відкриті і закриті. **Склад, що закінчується на голосний звук, називається відкритим:** *го-ра, го-во-рю, ду-ма-ю, сві-тло*. **Склад, що закінчується на приголосний звук, називається закритим:** *гір-ський, край-ній, ком-форт*.

Частини слів із рядка в рядок переносяться так, як ці слова на слух діляться на склади: *кар-ти-на, ра-джу-ся, за-твер-дже-но, над-зви-чай-ний*.

Не можна:

а) залишати чи переносити одну букву, тому такі слова, як *олія, одяг, удар, ящик, мрія*, **не діляться для переносу;**

б) розривати буквосполучення **дж, дз**, які позначають одну фонему: *сид-джу (а не «сид-жу»)*, *хо-джу (а не «ход-жу»)*, *гу-дзик (а не «гуд-зик»)*; **але:** *від-жив (а не «ві-джив»)*, *під-звіт (а не «пі-дзвіт» і не «підз-віт»)*;

в) у складному слові відривати від другої частини одну букву, якщо вона **не становить складу:** *дво-значний (а не «двоз-начний»)*, *само-скид (а не «самос-кид»)*, *землевласник (а не «землев-ласник»)*;

г) **розривати ініціальні**, а також комбіновані аббревіатури: *ЧАЕС, УНІАН, МАГА ТЕ, НАТО*.

Апостроф і м'який знак завжди залишаються при попередній букві: *бур'-ян, об'-єм, паль-ці*.

Також не можна:

а) відривати скорочення від слів, яких вони стосуються: *М. С. Грушевський (а не «М. С. // Грушевський»)*, *проф. Тоцька (а не «проф. // Тоцька»)*, *2002 р. (а не «2002 // р.»)*, *25 км (а не «25 // км»)*, *200 куб. см (а не «200 // куб. // см»)*;

б) переносити закінчення, з'єднані з цифрами через дефіс: *2-го (а не «2- // го»)*, *16-му (а не «16- // му»)*;

в) розривати графічні скорочення: *т-во, р-н, вид-во, і т. д., і т. ін., і т. я.*

Слова, подані повністю, можна будь-як переносити з рядка в рядок незалежно від їхнього значення: *у // нас, пан // Михайло, професор // Круть, Іван // Петрович, 1991 //рік*.

Не можна переносити в наступний рядок розділові знаки (крім тире), дужку або лапки, які закривають попередній рядок, а також залишати в попередньому рядку відкриту дужку або відкриті лапки.

- 1. Виконайте **вправи 2, 3 до § 39-40** «Правила перенесення слів. Графічні скорочення» з підручника О. Авраменка за 10 кл.**

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.